

Asia: VN/5468/2020

Kaupan toimialan tulevaisuusselonteko

Kaupan tulevaisuusselonteon sisältö kehittämisehdotuksineen

1. Mitä sisältöjä ja niihin liittyviä konkreettisia kehittämisehdotuksia/nostoja kaupan tulevaisuusselonteon tulisi mielestänne sisältää? Esitetyt sisällöt sekä kehittämisehdotukset ja nostot pyydetään perustelemaan.

Ehdotuksenne ja näkökulmanne voivat pohjautua myös työ- ja elinkeinoministeriön esivalmistelussa tunnistettuihin sisältöehdotuksiin (liite 1). Myös tässä kohdin pyydetään sisältöihin kehittämisehdotuksia ja nostoja perusteluineen.

- Huoltovarmuuskeskus esittää erityiskysymyksenä nostettavaksi selontekoon yhtenä näkökulmana kaupan toiminnan jatkuvuuden sekä toimintavarmuuden kaikissa tilanteissa. Toiminnan jatkuvuudella tarkoitetaan toimijoiden kykyä jatkaa tuotteiden ja palvelujen toimittamista hyväksytyllä ennalta määritellyllä tasolla mahdollisen ilmenneen häiriön jälkeen.
- Erityisesti päivittäistavarakaupan toiminnan jatkuvuudella on suuri merkitys kansalaisten ruokahuollon ja kriittisten peruspalveluiden saatavuudessa häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa.

Kaupan toimialan muutoksesta

2. Mitkä ovat mielestänne keskeisimmät konkreettiset toimet, joilla valtiovalta voi vastata kaupan toimialan rakennemuutokseen Suomessa?

- Kaupan rakennemuutoksen yhteydessä huoltovarmuuden näkökulmasta on tärkeää tarkastella valtiovallan toimesta myös kotimaisen omistuksen suhdetta erityisesti päivittäistavarakaupan toimijoissa sekä kotimaisen ruoan osuutta arvoketjussa. Valtiovallan olisi kyettävä toimillaan tukemaan näitä kokonaisuuksia, joilla varmistetaan osaltaan elintarvikehuollon huoltovarmuus Suomessa kaikissa tilanteissa.
- On todennäköistä, että tulevaisuudessa globalisaatio jatkaa etenemistään ja eri maissa myytävät elintarvikkeet samankaltaistuvat hiljalleen tämän kehityksen johdosta. Samalla kuluttajat oletettavasti tottuvat yhä prosessoidumpiin valmiselintarvikkeisiin, joita on nopea kotitalouksissa valmistaa. Tämä kehityskulku suosii hyvin keskitettyjä ja suurivolyymisia tuotantoja, jotka toteutuvat

hyvin esimerkiksi Keski-Euroopassa, josta valmistuotteet tuotaisiin tehokkaan logistiikan avulla myös Suomeen. Kehityskulussa on syytä tarkastella, mihin mm. Yhdysvalloissa on menty ja olettaa, että Suomi kulkee samaa uraa, mutta oletettavasti 10 – 20 vuotta jäljessä. Tämä oletettu kehitys luo erityisesti huoltovarmuuden näkökulmasta kasvavia ruokahuollon riskejä. Valtiovallan on Suomen huoltovarmuuden turvaamiseksi kiinnitettävä tulevaisuudessa erityistä huomiota suomalaisen alkutuotannon sekä elintarviketeollisuuden omavaraisuuden pitämiseen jatkossakin hyvällä tasolla.

- Lisäksi valtiovallan olisi tarkasteltava millä toimenpiteillä se voi tukea markkinoiden toimintavarmuuden turvaamista yhteistyössä erityisesti päivittäistavarakaupan toimijoiden kanssa, jotta päivittäistavarakaupan toiminta Suomessa kyetään turvaamaan mahdollisimman häiriöttömästi kaikissa tilanteissa.

3. Mitkä ovat mielestänne kolme keskeisintä sisältöä/teemaa kaupan toimialan rakennemuutoksessa?

- Kaupan toimialan rakennemuutoksen suhde aluerakenteen muutokseen. Yleinen aluerakenteen muutos sekä kaupungistuminen johtavat osaltaan siihen, että kaupan myyntivolyymit harvaseudulla tulevat jatkossa pieneneään. Tulevaisuudessa on kuitenkin kyettävä turvaamaan edelleen mahdollisimman laaja myymäläverkosto sekä kauppapalvelut myös harvaseudulla.
- Kaupan digitalisaatio. Arvoketjun ja kauppapalvelujen digitalisoituessa sekä verkkokaupan kasvaessa kyberuhkiin varautumiseen on kiinnitettävä enenevässä määrin huomioita koko pitkässä arvoketjussa.
- Rakennemuutoksen vaikutukset työllisyyteen. Kaupan toimiala on yksi suurimmasta paikallisista työllistäjistä. Rakennemuutoksen seurauksena kaupan toimialalta saattaa vuoteen 2030 mennessä kadota noin 10-20% työpaikoista.

4. Millaisia vaikutuksia mielestänne koronaviruspandemia taikka sen kaltaiset yllättävät toimialaa merkittävästi ravistelevat muutostilanteet tuovat kaupan toimialalle?

- Riskit yhteiskunnan kannalta vakavassa häiriötilanteessa ja poikkeusoloissa (esim. laaja sähkökatko, pandemia, tietoliikennekatkos) ovat erittäin vakavia myös päivittäistavarakaupan jatkuvuudelle ja näiden riskien realisoituessa toiminta voisi keskeytyä alueellisesti tai pahimmillaan jopa valtakunnallisesti. Näin kansalaisten mahdollisuudet hankkia päivittäistavaroita sekä tätä kautta kansalaisten elinmahdollisuudet vaarantuisivat oleellisesti.
- Uhkien mahdollinen realisoituminen näkyy kaupan toimijoille kuitenkin hyvin eri lailla. Esimerkiksi päivittäistavarakaupassa pandemia näkyy myyntiä lisäävästi (mm. hamstraus sekä kulutuskäyttäytymisen muutos), kun erikoiskaupassa ja teknisessä kaupassa pandemia näkyy myyntiä merkittävästi vähentävänä. Näin ollen uhkien vaikutuksia on tarkasteltava erikseen kaupan eri toimialoilla ja tarkastelussa on huomioitava uhkakohtainen tarkastelu. Lisäksi tulisi tarkastella mahdollisia synergioita sekä tukimahdollisuuksia kaupan eri toimialojen kesken mahdollisissa kriisitilanteissa.
- Kriisit ovat myös mahdollisuuksia muuttaa toimialan toimintamalleja pysyvästi. Esimerkiksi koronaviruspandemian aiheuttama verkkokaupan kasvu jäänee vähintään osittain pysyväksi ainakin suurissa kaupungeissa.

5. Miten valtiolta voi mielestänne tukea kaupan toimialan rakenteiden kestävyttä ennakoivasti yllättävissä muutostilanteissa (esimerkiksi koronaviruspandemian kaltaiset tilanteet)?

- Valtiovalta voi tukea kaupan toimialaa yhteisillä varautumisen kehittämisprojekteilla. Esimerkkinä mahdollisesta yhteisestä kehittämisprojektista Huoltovarmuuskeskus haluaa nostaa esille häiriötilanteen aikaisen harvennetun myymäläverkostomallin rakentamisen yhdessä päivittäistavara-kauppatoimijoiden kanssa (noin 320 myymälää). Harvennetun myymäläverkoston pisteissä maksujärjestelmien ja tietoliikenneverkkojen toimintavarmuuden kehittämisen sekä varasähköjärjestelmien rakentamisen tukeminen osaltaan valtiovallan toimenpitein. Lisäksi työvoiman saatavuuden sekä logistiikan varmistamisen tukeminen valtion toimenpiteiden avulla näihin harvennetun myymäläverkoston pisteisiin.
- Kaupan digitalisoituessa sekä mm. verkkokaupan kasvaessa valtiolta voisi tukea kaupan toimijoita myös kyberuhkiin varautumisessa esimerkiksi Kyberturvallisuuskeskuksen palveluin.

6. Miten digitalisaatio tulee näkemyksenne mukaan muuttamaan asiakassuhdetta, markkinointia ja arvoketjuja? Onko painopiste siirtymässä tavaroista palveluihin?

- Toiminnan digitalisoituessa myös riskit digitalisoituvat ja uusia riskejä syntyy. Tällöin ensiarvoisen tärkeää on huomioida mitä kyberturvallisuus ja kyberriskeihin varautuminen toimialalle tarkoittaa. Toiminnan jatkuvuus on kyettävä turvaamaan myös digitaalisten palvelualustojen häiriöissä.
- Digitalisaatioon liittyy myös kaupan loppupisteen lisäksi koko toimitusketjun automatisoituminen ja digitalisoituminen, mikä tuo samoja kyberturvallisuuden ja sähköriippuvuuden riskejä lisää pitkään arvoketjuun. Varsin nopeasti esimerkiksi elintarvikehuollon ja kaupan jakeluketju on muuttumassa koneiden ketjuksi (ml. automatisoitu kuljetus ketjun pisteestä toiseen), joita liimaa yhteen tietotekniikka. Myös reaaliaikaisuus kasvaa tehokkuustavoittelun perässä, mikä tarkoittaa aiempaa suurempaa riippuvuutta sujuvasta logistiikasta sekä entistä pienempiä puskureita.
- Digitalisaatio voi helpottaa entisestään myös ulkomaisten kaupan toimijoiden pääsyä Suomen markkinoille, jolloin Suomeen tarvitsee monistaa vain toimijan verkkokauppa sekä luoda tarvittavat paikalliset logistiikkakumppanuudet. Toimijan varastot voivat digitalisaation sekä logistiikan yhä kehittyessä sijaita kaukanakin ulkomailla. Tällöin riskinä ovat kuitenkin vaikeasti ennakoitavat häiriöt esimerkiksi kansainvälisissä tietoliikenneyhteyksissä tai logistisissa toiminnoissa, jotka voivat estää vähintään tilapäisesti kokonaan toimijan Suomen toiminnot. Tällä puolestaan saattaa olla merkittäviä vaikutuksia Suomen huoltovarmuuteen, mikäli toimintamalli on kaupan toimialalla yleinen ja Suomessa ei ole riittävässä määrin kansallisia toimintamalleja.

Tulevaisuusselon valmistelu

7. Mitä tulee mielestänne huomioida kaupan tulevaisuusselonteon valmistelussa?

- Ei kommentoitavaa.

Muuta huomioitavaa

8. Muut mahdolliset kommentit.

- Ei kommentoitavaa.

Kallioinen Päivi
Huoltovarmuuskeskus